

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชน
และครอบครัว : ศึกษาการพัฒนามาตรการพิเศษแทนการ
ดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดี¹

Restorative Justice Implementation in Juvenile and Family Court : A
Study of Development of Special Measures in Lieu of Criminal
Proceedings after The Prosecution

อุดม ลาภิเศษพันธุ์² วันชัย มีชาติ³ และจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย⁴

Udom Lapisatepan, Wanchai Meechart, and Jutharat Ua-amnoey

Received: June 7, 2022 Revised: July 2, 2022 Accepted: September 25, 2022

บทคัดย่อ (Abstract)

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนได้มีการพัฒนาปรับปรุง ที่มีได้เน้น
การลงโทษแต่มุ่งไปสู่การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่หวน
กลับไปกระทำผิดซ้ำ สอดคล้องกับมาตรฐานงานยุติธรรมทางอาญาของสหประชาชาติ ส่วนหนึ่งได้มี
การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 90 ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและ

¹ บทความนี้ได้ประยุกต์มาจากวิทยานิพนธ์เรื่อง “การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชน
และครอบครัว : ศึกษาการพัฒนามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดี” หลักสูตรศิลปศาสตร
ดุขุภักดิ์บัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและงานยุติธรรม, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีการศึกษา 2564

² นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรดุขุภักดิ์บัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Doctor of Arts Program
Faculty of Political Science, Chulalongkorn University. E-mail : udom.l@student.chula.ac.th

³ อาจารย์ที่ปรึกษาหลักวิทยานิพนธ์, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Faculty of Political Science,
Chulalongkorn University. E-mail : wanchameechart@gmail.com

⁴ อาจารย์พิเศษที่ปรึกษาร่วมวิทยานิพนธ์, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Faculty of Political
Science, Chulalongkorn University. E-mail : jutharat.u@chula.ac.th

ครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 ที่ประยุกต์มาจากงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาใช้หันเหคดีออกจากกระบวนคดีอาญาตามช่องทางปกติ แม้มีความชัดเจนในการปฏิบัติตามขั้นตอนและเงื่อนไขตามที่ออกเป็นกฎหมาย แต่ก็ยังคงมีรายละเอียดที่ยังต้องได้รับการพัฒนาแก้ไข บทความนี้มุ่งนำเสนอผลการศึกษา การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนโดยศาลเยาวชนและครอบครัวผ่านการดำเนินการตาม”มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดี” ที่ได้นำแนวทางการศึกษา การนำนโยบายไปปฏิบัติมาใช้เป็นแนววิเคราะห์ โดยวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคผ่านปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวจากขั้นตอนการนำไปปฏิบัติ นำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดี เพื่อให้เกิดการพัฒนาและสามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการนำไปปฏิบัติโดยศาลเยาวชนและครอบครัวได้ โดยสมควรปรับปรุงกฎหมาย จัดสรรทรัพยากร เพิ่มเติมหน่วยงานในองค์กรของผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ และติดตามควบคุมดูแล เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเยาวชนอย่างสอดคล้องกับการชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมอย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคม

คำสำคัญ (Keywords): กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา การนำนโยบายไปปฏิบัติ

Abstract

Perspectives on juvenile criminal justice system have been developed with a view to reform juvenile offenders rather than to meet out punishment. It is involved to UNODC standards. To divert criminal cases from juvenile justice, Juvenile and Family Court and Procedure Act B.E. 2553 (2010) contains the special measure in lieu of criminal prosecution in section 90 applied from Restorative Justice. Although the law contains apparently views of procedures, there is something need to be improved in details. The purpose of this article is to introduce the study of restorative justice implementation in juvenile justice with “special measure in lieu of criminal proceedings after the prosecution” by Juvenile and Family Court. The analysis approaches of policy implementation process have been used. By considering critical success and failure factors of implementation is able to indicate problems and obstacles of the proceedings implemented in Juvenile and Family Court. To be able

to solve these troubles, then it leads to the suggestions of developmental ways of special measure in lieu of criminal proceedings after the prosecution. It is deemed appropriate to revise the law, manage the resources, setup the structure of implementers, and care for juvenile rehabilitation. However balancing these, harm restitution from crimes, and social context is needed in order to implement restorative justice in Juvenile and Family Court successfully.

Keywords: Restorative Justice, Special measure in lieu of criminal prosecution, Policy implementation

บทนำ (Introduction)

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนไทยตามกฎหมายปัจจุบัน มีความแตกต่างไปจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาปกติ เพราะกระบวนการที่สนใจเรื่องสิทธิเด็กและเยาวชนที่เมื่อเห็นว่าเหมาะสมให้กำหนดมาตรการที่จะใช้แก่เด็กที่ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาโดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการ (United Nations, 2020) จึงถูกออกแบบมาให้เยาวชนที่ต้องหากระทำผิดอยู่ในกระบวนการให้สั้นที่สุด และถือเป็นนโยบายในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาทั้งชั้นก่อนฟ้องที่สถานพินิจเป็นผู้มีบทบาท รวมถึงชั้นหลังฟ้องคดี และชั้นก่อนมีคำพิพากษาที่ศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นผู้มีบทบาท จากรายงานสถิติคดีอาญาของศาลเยาวชนฯ จำเลยทั้งหมด 18,280 คน มีจำนวนกว่าครึ่งที่ศาลฯ ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในปี พ.ศ. 2562 (สำนักงานศาลยุติธรรม, 2562)

มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดีตามมาตรา 90 ในพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 กฎหมายบัญญัติให้ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการใช้กระบวนการนี้เพื่อหันเหคดีออกจากกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตามปกติ โดยมุ่งเน้นแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กเยาวชนและครอบครัว เยียวยาผู้เสียหาย และคืนความปกติสุขให้สังคม โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เกิดเป็นแนวทางหรือแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้แก่เด็กและเยาวชนได้ปฏิบัติตามเป็นรายบุคคลไป นับว่าเป็นนโยบายยุติธรรมทางอาญานำร่องกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ได้ประยุกต์มาจากแนวคิดงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ที่มีมุมมองและเป้าหมายที่มิได้มุ่งเน้นการลงโทษ แต่มุ่งไปสู่การแก้ไขบำบัด

พื้นฟูเด็กและเยาวชนให้สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำสามารถเติบโตกลับตัวเป็นพลเมืองดีกลับไปใช้ชีวิตร่วมกับคนในสังคมได้อย่างปกติสุข และยังคำนึงถึงการชดเชยความเสียหายตามความต้องการของผู้เสียหายด้วย (Siegel, 2016)

การนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดีที่ประยุกต์มาจากงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาเป็นเครื่องมือในการดำเนินงานแนวยุติธรรมทางเลือกสำหรับเด็กและเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญา ผ่านองค์กรศาลเยาวชนและครอบครัวมีฐานะเป็นศาลชั้นต้นพิเศษที่มีโครงสร้างการทำงานแบบสหอภิบาล (Collaborative governance) ทำให้การทำงานเป็นไปในแบบที่ต้องมีการประสานความร่วมมือให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ความรู้ความเข้าใจที่มาจากประสบการณ์ทำงานและมโนทัศน์ที่แตกต่างกัน ทำให้การดำเนินงานให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย มีความซับซ้อนและเกิดปัญหาในทางปฏิบัติไม่น้อย จากข้อมูลรายงานประจำปีศาลยุติธรรมและสำนักงานศาลยุติธรรม ที่ชี้ให้เห็นถึงจำนวนคดีที่ศาลเยาวชนและครอบครัวใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดีหรือในชั้นพิจารณา มีจำนวนน้อยกว่า และมีสัดส่วนปฏิบัติตามแผนสำเร็จที่น้อยกว่า แผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นก่อนฟ้องที่สถานพินิจเป็นผู้มีบทบาท และมาตรการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูชั้นก่อนมีคำพิพากษาที่แม้ศาลาเป็นผู้มีบทบาทแต่ขาดแนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เน้นเยียวยาผู้เสียหายด้วยในกระบวนการดำเนินการ (สำนักงานศาลยุติธรรม, 2562)

จากพัฒนาการข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ผ่านรูปแบบการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดีกับเยาวชนที่ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคในรูปแบบที่ดำเนินการอยู่ในศาลเยาวชนและครอบครัวอย่างไร เพื่อสามารถนำความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลไปเป็นประโยชน์ในทางนโยบายและพัฒนารูปแบบของการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาไปปฏิบัติในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน เยียวยาชดเชยผู้เสียหาย และคืนความสงบสุขให้กับชุมชนและสังคมให้เหมาะสมและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายยิ่งขึ้น

วิธีการดำเนินการวิจัยนี้ ใช้การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) แนวคิด ทฤษฎี กฎหมาย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา กฎหมาย นโยบาย การดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา และการนำนโยบายไปปฏิบัติ เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา และใช้ประกอบการอธิบาย และเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

เสริมด้วยเทคนิคการกระตุ้นการสื่อสารด้วยรูปภาพ (Photo Elicitation Interview) ในการสัมภาษณ์เยาวชน การอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussion) จากผู้ที่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดี และการสังเกต (Observation) การประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามมาตรา 90 เพื่อให้ได้ข้อมูลนำมาวิเคราะห์ทำความเข้าใจงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ผ่านรูปแบบการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดีโดยศาลเยาวชนและครอบครัว และวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคผ่านปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนโยบายนโยบายไปปฏิบัติ 5 ด้าน คือ กฎหมาย (Policy) ทรัพยากร (Resource) ผู้นำไปปฏิบัติ (Implementers) การสื่อสาร (Communication) และบริบท (Context) นำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดี เพื่อให้เกิดการพัฒนาและสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำไปปฏิบัติโดยศาลเยาวชนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งการนำเสนอผลการศึกษาในครั้งนี้เป็นจุดมุ่งหมายของบทความนี้ โดยจะแบ่งเนื้อหาเป็น 4 ส่วนประกอบไปด้วย 1) วรรณกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้อง 2) งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ผ่านรูปแบบการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว 3) ปัญหาและอุปสรรคของการนำไปปฏิบัติ 4) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการดำเนินการ

วรรณกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กและเยาวชน การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดที่เป็นเด็กและเยาวชนควรจะแตกต่างไปจากผู้ใหญ่กระทำผิด เพราะความอ่อนด้อยของประสบการณ์ทำให้ไม่สามารถตัดสินใจเลือกกำหนดพฤติกรรมได้ตามเจตจำนงเสรีได้อย่างสมบูรณ์ (ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, 2531) ขาดความรู้สึกลึกซึ้งผิดชอบชั่วดีที่ไม่สมควรใช้การลงโทษด้วยเป้าหมายและวัตถุประสงค์แบบการลงโทษผู้ใหญ่ องค์การสหประชาชาติถือเป็นองค์การระหว่างประเทศที่กำหนดกฎและแนวทางเป็นมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการดำเนินงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม (Reichel, 2013) โดยเมื่อเห็นเหมาะสมให้กำหนดมาตรการที่จะใช้กับเด็กและเยาวชนเหล่านั้นโดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการทางตุลาการที่อาจเป็นการตีตราเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดให้เป็นอาชญากรต่อไป แต่หาทางแก้ไขบำบัดฟื้นฟูไม่ไปกระทำผิดซ้ำ (ปพนธิ์ ธีระพันธ์, 2561)

2. แนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการให้ความสำคัญกับเหยื่ออาชญากรรม ระบบ

ยุติธรรมกระแสหลักที่เน้นงานยุติธรรมทางอาญาในแบบควบคุมอาชญากรรม ที่ใช้แนวคิดความยุติธรรมเชิงการลงโทษ (Punitive Justice) เพื่อข่มขู่ยับยั้งผู้กระทำความผิด ป้องกันสังคม และเพื่อแก้แค้นทดแทนต่ออาชญากรรม (นันทิ จิตสว่าง, 2559) ซึ่งเป็นทัศนะที่ให้ความสำคัญต่อผู้กระทำความผิดและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมว่ามีความสำคัญสูงสุด ขณะเดียวกันก็มักละเลยเหยื่ออาชญากรรมและชุมชนนั้น เริ่มถูกตั้งคำถามว่ามีความเหมาะสมเพียงใด (Doerner, 2017) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) เป็นทางเลือกใหม่ของงานยุติธรรมทางอาญาที่เข้ามาแก้ไขปัญหาละเลยส่วนที่ขาดหายไปของระบบยุติธรรมกระแสหลัก (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548) บนฐานคติที่เน้นการฟื้นฟูเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรม ผ่านการประชุมพูดคุยโดยการมีส่วนร่วมอย่างสมัครใจของผู้ที่ได้รับผลกระทบทุกฝ่ายของสถานการณ์นั้น ซึ่งควรเป็นเหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำความผิด หรือชุมชน แทนรัฐที่ควรเป็นผู้ประสานการประชุมที่มีความเข้าใจในหลักการ ให้ได้มาซึ่งผลที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องต้องกันในการฟื้นฟูเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรม และผู้กระทำความผิดได้แก้ไขความประพฤติไม่กระทำความผิดซ้ำ กลับคืนสู่สังคมโดยไม่ใช้การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนหรือข่มขู่ยับยั้ง (Siegel, 2012) ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งรวมถึงการนำไปใช้กับอาชญากรรมแบบใดแบบหนึ่ง แต่แปรผันไปตามความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรม จึงไม่ควรยึดติดกับรูปแบบการปฏิบัติไปกว่าการให้ความสำคัญกับหลักการ ที่เน้นฟื้นฟูความเสียหายของทุกฝ่ายจากอาชญากรรม (United Nations, 2020; Bazemore and Schiff, 2011; Akers, 2017; จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2556)

3. กฎหมายและการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ชั้นหลัง

ฟ้องคดี เป็นทางเลือกในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ที่ถูกออกแบบให้สอดคล้องกับหลักการตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้โอกาสเด็กและเยาวชนได้กลับตนเป็นคนดีคืนสู่สังคม ชดเชยเยียวยาผู้เสียหาย ตามแนวความคิดของงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ผ่านการมีส่วนร่วมจากผู้ที่ได้รับผลกระทบ โดยศาลเยาวชนและครอบครัวตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 90 ประกอบกับข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วย หลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 โดยกำหนดกระบวนการให้เป็นไปตามหลักการพื้นฐานของงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญา (Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters) ที่กำหนดโดยสหประชาชาติ ซึ่งกฎหมายบัญญัติว่า ก่อนมีคำพิพากษาหากเยาวชนสำนึกในการกระทำ ผู้เสียหายให้ความยินยอม

โจทก์ไม่คัดค้าน พฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร และศาลเห็นว่าเด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร ศาลมีคำสั่งให้จัดการประชุมทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเสนอต่อศาล หากศาลเห็นชอบให้มีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราวเพื่อให้ผู้ที่มีหน้าที่ปฏิบัติตามแผน ทั้งนี้ถ้าฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามแผนหรือมีเหตุจำเป็นแก้ไขเปลี่ยนแปลง ผู้ที่ศาลสั่งให้จัดทำแผนจะรายงานต่อศาลให้พิจารณาแก้ไขแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามเห็นสมควร หรือยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไป ถ้าปฏิบัติตามแผนได้ครบถ้วนและศาลเห็นชอบด้วยตามรายงาน ศาลจะสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความและสิทธิภาคีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ

4. ปัจจัยกำหนดความสำเร็จหรือล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ มีปัจจัยหลายประการที่มีอิทธิพล ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งเมื่อสังเคราะห์แล้ว สามารถอ้างได้ว่ามี 5 กลุ่มปัจจัยสำคัญ คือ ลักษณะและวัตถุประสงค์ ของนโยบาย (Policy) คุณภาพและความเพียงพอของทรัพยากร (Resources) ลักษณะและทัศนคติของหน่วยงานผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ (Implementers) การสื่อสารและความสัมพันธ์ในกลไกของนโยบาย (Communication) และเงื่อนไขทางสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง (Context) (วรเดช จันทรศร, 2552; ศุภชัย ยาวะประภา, 2557) การศึกษาการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งครั้งนี้คือการปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดีที่มาจากหลักการงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ นำมาปฏิบัติโดยองค์กร คือ ศาลเยาวชนและครอบครัวที่มีผู้เข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย ต้องมีการบริหารจัดการองค์กร และต้องเผชิญกับปัจจัยต่างๆ ในการที่ทำให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าประสงค์เพื่อให้ผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชนได้แก้ไขพฤติกรรมไม่ไปกระทำผิดซ้ำ ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยา และได้แก้ไขความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดจากอาชญากรรม (ศุภชัย ยาวะประภา, 2563; สมบัติ อารังธัญวงศ์, 2562) ซึ่งเมื่อต้องการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการปฏิบัติ จึงสามารถใช้กรอบแนวคิดของการนำนโยบายไปปฏิบัติมาใช้สำรวจ เพื่อประเมินและหาข้อแนะนำเชิงนโยบายได้อย่างเหมาะสม

วรรณกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ได้ถูกทบทวน เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาและใช้ประกอบการอธิบายเรื่อง การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวในรูปแบบมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดี

งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ผ่านรูปแบบการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว

ชั้นที่มีการฟ้องคดีว่าเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดอาญาต่อศาลเยาวชนและครอบครัว ก่อนมีคำพิพากษา หากศาลเห็นว่าเยาวชนสำนึกในการกระทำซึ่งมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 20 ปีและอาจกลับตนเป็นคนดีได้ ถ้าโจทก์ไม่คัดค้าน ผู้เสียหายยินยอมและอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควร ศาลอาจมีคำสั่งให้จัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในรูปแบบงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และมีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว ตามกฎหมายที่ถูกบัญญัติไว้ในมาตรา 90 - 94 แห่งพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และให้รายละเอียดในการดำเนินการด้วยกฎหมายที่เป็น ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งแทนการพิจารณาพิพากษาคดีแบบปกติ เมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลเยาวชนและครอบครัวว่าเยาวชนกระทำความผิดอาญา ไม่ว่าจะเวลาใดๆก่อนมีคำพิพากษา เมื่อองค์คณะที่พิจารณาคดีร่วมกันพิจารณาตามหลักเกณฑ์เงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดเป็นรายบุคคลไปแม้เยาวชนหลายคนถูกฟ้องในคดีเดียวกัน ซึ่งประยุกต์มาจากหลักการของงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่ผู้กระทำความผิดซึ่งเป็นขั้นตอนเริ่มต้นที่สำคัญในการเริ่มต้นกระบวนการของการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายผ่านการพูดคุย ให้ได้ผลเชิงสมานฉันท์ที่ผู้เสียหายหรือความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรมได้รับการชดเชยเยียวยา และผู้กระทำความผิดได้แก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อกลับคืนสู่สังคมด้วยดี โดยศาลจะมีคำสั่งแต่งตั้งผู้ประสานการประชุม ให้ดำเนินการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ที่มีการกำหนดรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการผ่านกฎหมายที่เป็น ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556 ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยผู้ประสานการประชุมจะมีบทบาทเป็นอย่างมากในการทำหน้าที่เป็นคนกลางทำความเข้าใจวัตถุประสงค์กับผู้เข้าร่วมประชุม และอำนวยความสะดวกให้ทุกฝ่ายร่วมกันแสวงหาแนวทางในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเยาวชนไม่ให้ไปกระทำผิดซ้ำอีก รวมถึงฟื้นฟูความเสียหายที่เกิดขึ้น ให้ได้มาซึ่งแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเพื่อให้เยาวชน และผู้ปกครองได้ปฏิบัติตาม หากศาลพิจารณาแผนฯ แล้วเห็นชอบ ก็จะมีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว และให้มีคำสั่งให้ดำเนินการตามแผนฯ โดยมีผู้บริหารแผนที่ได้กำหนดด้วยความสมัครใจจากที่ประชุมเป็นผู้ติดตาม แนะนำ แก้ไขให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติตามแผนได้ และรายงานผลต่อศาลเป็นระยะ เมื่อปฏิบัติตามแผนครบถ้วนแล้ว ศาลจะจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ เยาวชนราย

นั้นจะไม่มีประวัติกระทำผิดกฎหมาย หากปฏิบัติตามแผนไม่สำเร็จแม้ผ่านการแก้ไขเปลี่ยนแปลง
แล้วนั้น ศาลจะสั่งยุติแผนและให้ยกคดีขึ้นพิจารณาต่อไป

ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้อง คดีในศาลเยาวชนและครอบครัว

จากการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาและอุปสรรคผ่านปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จหรือความ
ล้มเหลวของการนโยบายนโยบายไปปฏิบัติ 5 ด้าน พบว่า งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้ในกระบวนการ
ยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนโดยศาลเยาวชนและครอบครัวผ่านรูปแบบการดำเนินการ
ตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดี มีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติ
ดังต่อไปนี้

1. ด้านกฎหมาย (Policy) พบว่ามีความไม่ชัดเจนในบทบัญญัติ และมีปัญหาอุปสรรค
ในทางปฏิบัติตามกฎหมาย จากเงื่อนไขและข้อกำหนดเหล่านี้

“ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 20 ปี” สำหรับคดีเยาวชนไม่ควรเอาเรื่องโทษ
มาเป็นเงื่อนไข ซึ่งปิดโอกาสการใช้ดุลพินิจในการเลือกวิธีแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามสาเหตุของการกระทำ
ผิด

“เยาวชนสำนึกในการกระทำ” การใช้เกณฑ์การรับสารภาพในทางปฏิบัติ ยังเป็นเรื่องที่ยาก
จะตัดสินว่าเยาวชนนั้นสำนึกในการกระทำของตนจริงๆ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการเลือกใช้งาน
ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และทำให้เกิดคำแนะนำที่ไม่ถูกต้องในกระบวนการยุติธรรมที่ให้เยาวชนรับ
สารภาพเพื่อจะได้ใช้มาตรการพิเศษ ทำให้กระบวนการยุติธรรมขาดความน่าเชื่อถือ

“ผู้เสียหายยินยอมและใจทักไม่คัดค้าน” ในการดำเนินกระบวนการจัดทำแผนแก้ไขบำบัด
ฟื้นฟูตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา การมีเงื่อนไขให้ผู้เสียหายยินยอมจนกว่าจะจัด
ประชุมทำแผนฯเสร็จเท่านั้น ในทางปฏิบัติเกิดปัญหาที่ผู้เสียหายไม่ได้เข้าร่วมในกระบวนการ
ยุติธรรมในคดีเล็กน้อย และไม่สามารถใช้กับคดีส่วนใหญ่เช่น พ.ร.บ. ยาเสพติด การพนัน และ
จราจร ที่เป็นคดีความผิดต่อรัฐเป็นคดีที่ไม่มีผู้เสียหายได้

กฎหมายยังกำหนดให้มีองค์ประชุมจากบุคคลหลายฝ่ายเข้าร่วมในการประชุมจัดทำแผน
แก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งไม่ยืดหยุ่นหรือเอื้อให้กับผู้เสียหายในคดีบางประเภทเช่น คดีความผิดเกี่ยวกับ
เพศ ที่ผู้เสียหายอาจไม่สะดวกที่จะเผชิญหน้าผู้กระทำอีก ในทางตรงข้าม กฎหมายไม่ได้กำหนด
อย่างชัดเจนและเหมาะสมในเรื่องทางแพ่ง เพียงกำหนดเงื่อนไขไว้ว่า “ผู้เสียหายอาจได้รับการ
ชดเชยเยียวยาตามสมควร” และให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกฝ่ายคำนึงถึงผู้เสียหายให้ได้รับการชดเชย

เยียวหาความเสียหายโดยไม่คำนึงถึงตัวเงินเป็นสำคัญ แม้ต่อมามีคำพิพากษาศาลฎีกาวางหลักให้ทำคดีส่วนแบ่งให้แล้วเสร็จไปด้วย แต่การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูก็มักนิยามกำหนดการชดเชยเยียวหาผู้เสียหายเป็นตัวเงิน ซึ่งเป็นสาเหตุหลักให้เยาวชนปฏิบัติตามแผนฯไม่สำเร็จ เพราะผู้เสียหายโดยนิตินัยที่เข้าร่วมในกระบวนการอาจยังไม่ครอบคลุมผู้เสียหายทางความรู้สึกและจิตใจที่เหมาะสมกับงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้

2. ด้านคุณภาพและความเพียงพอของทรัพยากร (Resources) มีปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมโครงการเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นและการแก้ไขต้นเหตุการกระทำผิดของเยาวชนเป็นรายๆไปได้ รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่รับผิดชอบ พบว่าขาดแคลนบุคลากรที่ทำหน้าที่นักจิตวิทยาประจำศาลฯ ที่ทำหน้าที่ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา และบุคลากรขาดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงในงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัว ที่ขาดการเตรียมความพร้อมด้วยการอบรมที่เหมาะสมและขาดความต่อเนื่องในการทำงานกับศาลชำนาญการพิเศษที่ต้องการประสบการณ์ทำงาน เพราะระบบการโยกย้ายที่มีความถี่สูงและเป็นระบบอาวุโสได้เลือกศาลที่จะมาดำรงตำแหน่งได้ก่อน จึงอาจทำให้ผู้พิพากษาที่มีความถนัดหรือมีความสนใจงานยุติธรรมสำหรับเยาวชนเสียโอกาสไป ส่วนผู้ประสานการประชุมที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการประชุมแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ไม่มีระบบการคัดเลือกและการอบรมที่ดีพอ ทำให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ในปัจจุบันไม่มีทักษะและความชำนาญที่เพียงพอในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ต้องการผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง

3. ด้านลักษณะหน่วยงานผู้ปฏิบัติ (Implementers) แม้ศาลเยาวชนและครอบครัวจะเน้นใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญากับเยาวชน แต่ยังไม่มีการจัดโครงสร้างของหน่วยงานที่ชัดเจนรองรับการทำงานด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เป็นเพียงศูนย์ให้คำปรึกษาในศาลเยาวชนและครอบครัวต่างจังหวัด และส่วนมาตรการพิเศษและคุ้มครองสวัสดิภาพในศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ที่ดูแลโดยนักจิตวิทยาประจำศาลซึ่งยังต้องทำงานธุรการของศาลร่วมไปด้วย ทำให้งานแก้ไขบำบัดฟื้นฟูดำเนินไปโดยไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และโครงสร้างการทำงานที่ไม่ชัดเจนทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในการทำงานร่วมกันได้ รวมทั้งทัศนคติของผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนินงานอย่างนักจิตวิทยาที่ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยผู้ประสานการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและผู้พิพากษาที่มีอำนาจใช้ดุลยพินิจออกคำสั่ง ก็มักมีมุมมองว่ามาตรา 90 มีการดำเนินการที่ยุ่งยากและซับซ้อนกว่ามาตรา 132 ที่เป็นมาตรการแทนการพิพากษาคดีเช่นกัน โดยมองข้ามประโยชน์ของการใช้งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามมาตรา 90 ไป

4. ด้านการสื่อสารและควบคุมดูแล (Communication) ขาดการให้ข้อมูลด้านสิทธิและขั้นตอนกระบวนการกับประชาชนหรือคู่ความที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ที่จะทำให้เกิดปัญหาความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนกับงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับผู้เสียหายในกระบวนการของการใช้มาตรการพิเศษ โดยนโยบายของผู้บริหารศาลเยาวชนและครอบครัว การใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาจะเป็นนโยบายหลักๆ ที่ผู้บริหารมักกำหนดทิศทางและแนวทางการใช้ ซึ่งจะแปรเปลี่ยนไปตามผู้บริหารที่เข้ามาดำรงตำแหน่ง แต่ในทางปฏิบัติ ผู้พิพากษาจะใช้ดุลยพินิจในการเลือกใช้มาตรการพิเศษในรูปแบบตามที่เห็นสมควร ซึ่งไม่ได้ยึดตามนโยบายจากฝ่ายบริหารเป็นหลัก ในส่วนเรื่องการควบคุมดูแลให้เยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พบปัญหากระบวนการติดตามทั้งกลไกภายในศาลเอง ที่ยังเป็นการตั้งรับและขาดความต่อเนื่องในการติดตามอย่างเป็นระบบที่เหมาะสม และการขาดความร่วมมือจากกลไกภายนอกที่ไม่สามารถดึงดูดชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยเฉพาะในเขตเมืองใหญ่ที่ชุมชนเมืองจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในการติดตามดูแลเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผนได้ รวมถึงกิจกรรมโครงการที่กำหนดเป็นเงื่อนไขในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูให้เยาวชนได้เข้าร่วมที่ควรต้องมีทั้งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และส่งเสริมสร้างโอกาสส่งเสริมพัฒนาในสิ่งที่เหมาะสมกับเยาวชนเป็นรายๆ ไปนั้น ยังไม่ได้ถูกพิจารณากำหนดในแผนอย่างครบถ้วน ยังคงเป็นกิจกรรมโครงการที่ออกแบบมาจากส่วนกลางและใช้โดยทั่วไปกับทุกศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วประเทศ ที่อาจจะไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ ทั้งไม่เหมาะสมกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเยาวชนที่มีปัญหาแตกต่างกันเป็นรายๆ ไปได้ และไม่ได้มีการเก็บข้อมูลสถิติของผลที่เกิดจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถประเมินความสำเร็จของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 90 ได้อย่างชัดเจนว่ามีผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์หรือไม่

5. ด้านสภาพแวดล้อมหรือบริบท (Context) การดำรงความเป็นศาล ต้องได้รับการยอมรับเชื่อมั่นศรัทธาจากคนในสังคม การที่ศาลเยาวชนและครอบครัวใช้งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเยาวชนที่เน้นให้โอกาสมากกว่าการลงโทษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเบี่ยงเบนเยาวชนออกจากกระบวนการเกินสมดุลกว่าการให้ความเป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้เสียหาย ก็เป็นเหตุให้สังคมวิจารณ์และตั้งคำถามได้ และช่วงสถานการณ์โรคระบาดทำให้งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่ต้องการบุคลากรที่มีความเข้าใจและมีองค์ความรู้ ขาดการอบรมที่เหมาะสม รวมทั้งกิจกรรมโครงการในการแก้ไขบำบัดปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเยาวชนตามมาตรการพิเศษก็ต้องถูกระงับและเลื่อนไป และด้วยความไม่พร้อมในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร ทำให้ผู้พิพากษาไม่เลือกที่จะสั่งดำเนินการตามมาตรการนี้ที่ต้องมีการประชุมจัดทำแผน

แก้ไขบำบัดฟื้นฟูผ่านการพูดคุยมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ที่อาจมีความเสี่ยงในการแพร่ระบาดของโรคได้

ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว

จากผลการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคผ่านปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการนโยบายนโยบายไปปฏิบัติ 5 ด้าน ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น นำมาสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดี เพื่อให้เกิดการพัฒนาและสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการนำไปปฏิบัติโดยศาลเยาวชนและครอบครัวได้ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอด้านกฎหมาย (Policy) เพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคในทางปฏิบัติตามกฎหมายที่พบว่ามีความไม่ชัดเจนและไม่เหมาะสมในบทบัญญัติ และยังสามารถอธิบายได้ด้วยหลักการของงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงเสนอให้แก้ไขปรับปรุงเงื่อนไขและข้อกำหนดในบทบัญญัติเหล่านี้

“ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 20 ปี” **แก้ไขโดย** ไม่นำอัตราโทษมาเป็นเกณฑ์ แต่ให้ใช้หลักเกณฑ์เรื่อง พฤติการณ์ในการกระทำผิดร้ายแรงเป็นภัยต่อสังคม ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้เดิมว่า “พฤติการณ์แห่งคดีไม่เป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมเกินสมควร” ประเภคดีที่มีผลกระทบมากต่อสังคม เช่น คดีก่อการร้าย คดีความมั่นคง คดีค้ายาเสพติด หรือคดีที่สังคมให้ความสนใจ เป็นต้น และการทำความผิดซ้ำซากแม้เป็นคดีเล็กน้อย เป็นเกณฑ์ให้ผู้พิพากษาหรือองค์คณะใช้ดุลพินิจพิจารณาแทน

“เยาวชนสำนึกในการกระทำ” การสำนึกในการกระทำเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการเลือกใช้งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึง **ควรคงไว้ในบทบัญญัติ** แต่การใช้ดุลพินิจ **ควรมีกลุ่มงาน** มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ที่รับรายงานตัวให้คำปรึกษาในระหว่างการดำเนินคดีและเยาวชนได้ปล่อยตัวชั่วคราว หรือสถานพินิจฯ รับผิดชอบตัว ได้ให้ความเห็นจากการสืบเสาะข้อมูลและให้คำปรึกษาว่าเยาวชนรู้สึกสำนึกในการกระทำหรือไม่ รายงานต่อศาลเพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจออกคำสั่งให้ใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

“ผู้เสียหายยินยอมและโจทก์ไม่คัดค้าน” **แก้ไขเป็น** “แจ้งแล้วโจทก์ไม่คัดค้าน หรือคัดค้านไม่มีเหตุอันควร และให้แจ้งผู้เสียหายด้วยหากคดีนั้นเป็นคดีที่มีผู้เสียหาย” เพื่อให้สามารถใช้งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับคดีส่วนใหญ่ ที่เป็นคดีความผิดต่อรัฐที่ไม่มีผู้เสียหายได้ เพราะหลักการของงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งแก้ไขชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากอาชญากรรม ซึ่งไม่ว่า

จะเป็นคดีอาชญากรรมที่มีเหยื่อหรือไม่มีเหยื่อ (Victimless crime) ก็ตาม และลดอุปสรรคในกรณีผู้เสียหายไม่ได้เข้าร่วมในกระบวนการยุติธรรมสำหรับคดีเล็กน้อย

“กฎหมายกำหนดให้มืองค์ประชุมจากบุคคลหลายฝ่ายเข้าร่วมในการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ซึ่งไม่ยึดหยุ่นหรือเอื้อให้กับผู้เสียหายในคดีบางประเภท” **แก้ไขโดย** กำหนดเพียงเยาวชนที่กระทำความผิด ผู้ปกครองที่เยาวชนอาศัยอยู่ด้วย และผู้ประสานการประชุมที่เป็นผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับการอบรมฝึกฝนให้เข้าใจในหลักการทำงานของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เข้าร่วมประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นอย่างน้อย และเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายหรือตัวแทนผู้เสียหาย ผู้แทนชุมชน หรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดของเยาวชนเข้าร่วมประชุมได้โดยความสมัครใจ

“กฎหมายไม่ได้กำหนดอย่างชัดเจนและเหมาะสมในเรื่องทางแพ่ง” **แก้ไขโดย** ให้ผู้ปกครองของเยาวชนที่กระทำความผิดอาญาเข้ามาเป็นจำเลยในส่วนแพ่ง เพื่อทำหน้าที่ชดเชยเยียวยาผู้เสียหายในรูปตัวเงินแทนเยาวชน โดยไม่มีการกำหนดการชดเชยเยียวยาเป็นรูปตัวเงินไว้ในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูซึ่งเป็นส่วนของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาสำหรับเยาวชน แต่คงการชดเชยเยียวยาในรูปแบบอื่นๆไว้ได้ เพราะตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 429 ก็ให้ผู้ปกครองรับผิดชอบร่วมกับผู้เยาว์ที่ทะเลาะเมิด และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 57 ที่ในส่วนแพ่งสามารถร้องสอดให้ผู้ปกครองเข้ามาเป็นจำเลยแทนที่เยาวชนได้ ทำให้ผู้เสียหายยังได้รับการชดเชยเยียวยา และลดสาเหตุหลักที่ทำให้เยาวชนปฏิบัติตามแผนฯไม่สำเร็จ และสอดคล้องกับผลที่คาดหวังจากกระบวนการเชิงสมานฉันท์ด้วย

2. ข้อเสนอด้านคุณภาพและความเพียงพอของทรัพยากร (Resources) เพื่อแก้ไข ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรในการบริหารจัดการการดำเนินตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดี ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ จึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

“การขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมโครงการเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟู” **แก้ไขโดย** ให้ส่วนกลางจัดสรรงบประมาณประจำปีให้แต่ละศาลเยาวชนและครอบครัวทั่วประเทศอย่างเหมาะสม เพื่อให้จัดกิจกรรมโครงการที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นและการแก้ไขต้นเหตุการกระทำความผิดของเยาวชนเป็นรายๆไปได้

“การขาดแคลนบุคลากรที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่รับผิดชอบ ที่มีความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงในงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” **แก้ไขโดย** เนื่องจากงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต้องการการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมนั้นๆ จึงต้องการการฝึกฝนปฏิบัติให้มาก การอบรมให้ความรู้ความเข้าใจ และความต่อเนื่องในการทำงาน จึงเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ โดยให้มี

นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ ทำหน้าที่ในกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ประจำแต่ละศาลฯ จัดตารางฝึกอบรมความรู้และฝึกปฏิบัติเป็นระยะ ให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่เป็นการภายในของแต่ละศาลฯ ทั้งผู้ที่เพิ่งเข้ามาปฏิบัติหน้าที่กับการทบทวนความรู้ให้กับบุคลากรเดิมในศาลด้วย

“การโยกย้ายผู้พิพากษามีความถี่สูงและเป็นไปตามระบบอาวุโสมากกว่าความถนัด” **แก้ไขโดย** คณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม (ก.ต.) เตรียมความพร้อมด้วยหลักสูตรเฉพาะที่มีความเข้มข้นให้กับผู้พิพากษาที่เข้ามาดำรงตำแหน่งในศาลเยาวชนและครอบครัวเป็นครั้งแรก โดยพิจารณาผู้พิพากษาที่เลือกมาดำรงตำแหน่งในศาลเยาวชนฯ จากความสนใจหรือความถนัดมากกว่าระบบอาวุโสเพียงอย่างเดียว และให้ผู้พิพากษาที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในศาลเยาวชนและครอบครัวซึ่งเป็นศาลชำนาญการพิเศษที่ต้องการประสบการณ์ทำงาน สามารถอยู่ได้วาระละ 3 ปี และขอย้ายต่อได้อีก 2 วาระ โดยพิจารณาจากผลงานและความเห็นของผู้พิพากษาหัวหน้าศาลนั้นๆ

“คนกลางอย่างผู้ประสานการประชุมที่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการประชุมแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ไม่มีระบบการคัดเลือกและการอบรมที่ดีพอ” **แก้ไขโดย** คัดเลือกจาก “บุคคลที่ศาลเห็นสมควร” ตามที่กฎหมายบัญญัติเปิดทางเอาไว้ โดยทำการคัดเลือกบุคคลในท้องถิ่น ที่ผ่านการอบรมและทดสอบความรู้ความเข้าใจในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยผู้ที่ผ่านการคัดเลือกเป็นผู้ประสานการประชุมครั้งแรก ต้องทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ และเป็นผู้ช่วยผู้ประสานการประชุมเดิม เพื่อมีทักษะและความชำนาญก่อนปฏิบัติหน้าที่จริง

3. ข้อเสนอแนะด้านลักษณะหน่วยงานผู้ปฏิบัติ (Implementers) เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การแก้ไขด้านโครงสร้างหน่วยงานและทัศนคติของผู้ปฏิบัติจึงมีความสำคัญ ตามข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

“ศาลเยาวชนและครอบครัวยังไม่มี การจัดโครงสร้างของหน่วยงานที่ชัดเจนรองรับการทำงานด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู” **แก้ไขโดย** ศาลเยาวชนและครอบครัวจัดโครงสร้างองค์กรให้มีกลุ่มงานเพื่อรองรับการทำงานด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูและการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาให้ชัดเจน ซึ่งดำเนินงานโดยนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ผู้ประสานการประชุม และผู้ให้คำปรึกษาของศาล รวมทั้งเครือข่ายชุมชนที่จะสนับสนุนและติดตามการดำเนินงานในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้ โดยกลุ่มงานนี้จะมีหน้าที่และภารกิจ ดังต่อไปนี้

- 1 ทำงานติดตามเด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิด ตั้งแต่เริ่มต้นไปจนครบกระบวนการยุติธรรม
- 2 ให้คำปรึกษาเพื่อค้นหาข้อมูลสาเหตุของการกระทำผิด และความรู้สึกสำนึกผิด
- 3 จัดทำรายงานความเห็นต่อศาลเพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจออกคำสั่งให้เข้ามาตรการพิเศษ

- 4 ให้คำปรึกษาเพื่อช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา
- 5 ดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาโดยคำสั่งศาลเยาวชนฯ
- 6 จัดทำกิจกรรมโครงการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามสาเหตุเพื่อไม่ให้กระทำผิดซ้ำ
- 7 ดำเนินงานร่วมกับเครือข่ายชุมชนในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเยาวชน
- 8 จัดการฝึกอบรมความรู้และฝึกปฏิบัติให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
- 9 ทำบัญชีเบิกจ่ายงบประมาณประจำปีในส่วนงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา
- 10 เก็บข้อมูลสถิติประเมินความสำเร็จของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา

“ทัศนคติของผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการดำเนินงาน” **แก้ไขโดย** รับฟังมุมมองของผู้ปฏิบัติงานจริงเพื่อมาปรับแก้ โดยลดความยุ่งยากและซับซ้อนในการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามมาตรา 90 ที่เป็นงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ซึ่งให้ประโยชน์กับทุกฝ่ายได้มากกว่า

4. ข้อเสนอด้านการสื่อสารและควบคุมดูแล (Communication) เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารข้อมูลและกลไกการควบคุมดูแลการดำเนินงานตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาให้เป็นไปตามนโยบาย จึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

“ขาดการให้ข้อมูลด้านสิทธิและขั้นตอนกระบวนการกับคู่ความที่เข้ามาเกี่ยวข้อง” **แก้ไขโดย** จัดทำเอกสารชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับด้านสิทธิและขั้นตอนกระบวนการเป็นภาพสรุป (Infographic) เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายแก่คู่ความ รวมทั้งให้หน่วยงานประชาสัมพันธ์และกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของศาล ให้คำปรึกษาเพื่อให้การช่วยเหลือผู้เสียหายและผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ไม่ให้เกิดปัญหาความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนกับงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้

“ขาดความต่อเนื่องและการไม่ปฏิบัติตามนโยบายของผู้บริหารศาลเยาวชนและครอบครัว” **แก้ไขโดย** ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลางผู้บริหารโดยตำแหน่ง ออกนโยบายการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา กำหนดทิศทางและแนวทางการใช้ให้ชัดเจน โดยออกเป็น “คำแนะนำของอธิบดีผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง” เพื่อให้เกิดผลบังคับใช้

“กลไกในการควบคุมดูแลให้เยาวชนปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู” **แก้ไขโดย** ให้มีกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญทั้งนักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ที่สามารถทำงานเชิงรุกร่วมกับเครือข่ายชุมชนที่จะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เพื่อติดตามควบคุมดูแล และให้การช่วยเหลือแนะนำเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้อย่างมีประสิทธิภาพ

“กิจกรรมโครงการในแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ไม่เหมาะสมกับสภาพปัญหาของเยาวชนเป็นรายๆ ไป และไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่” **แก้ไขโดย** ค้นหาข้อมูลสาเหตุของการกระทำผิดของเยาวชน และจัดทำกิจกรรมโครงการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามสาเหตุเพื่อไม่ให้เกิดซ้ำ โดยกิจกรรมโครงการที่กำหนด ควรมีทั้งการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและส่งเสริมสร้างโอกาสส่งเสริมพัฒนาในสิ่งที่เหมาะสมกับเยาวชนเป็นรายๆ ไป และสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่

“ไม่มีการเก็บข้อมูลสถิติของผลที่เกิดจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ” **แก้ไขโดย** ให้กลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาในศาลเยาวชนฯ แต่ละพื้นที่ เก็บข้อมูลสถิติของผลที่เกิดจากการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา และประมวลเป็นสารสนเทศของแต่ละศาลเยาวชนและครอบครัว เพื่อสามารถประเมินความสำเร็จของการใช้มาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาได้อย่างชัดเจน

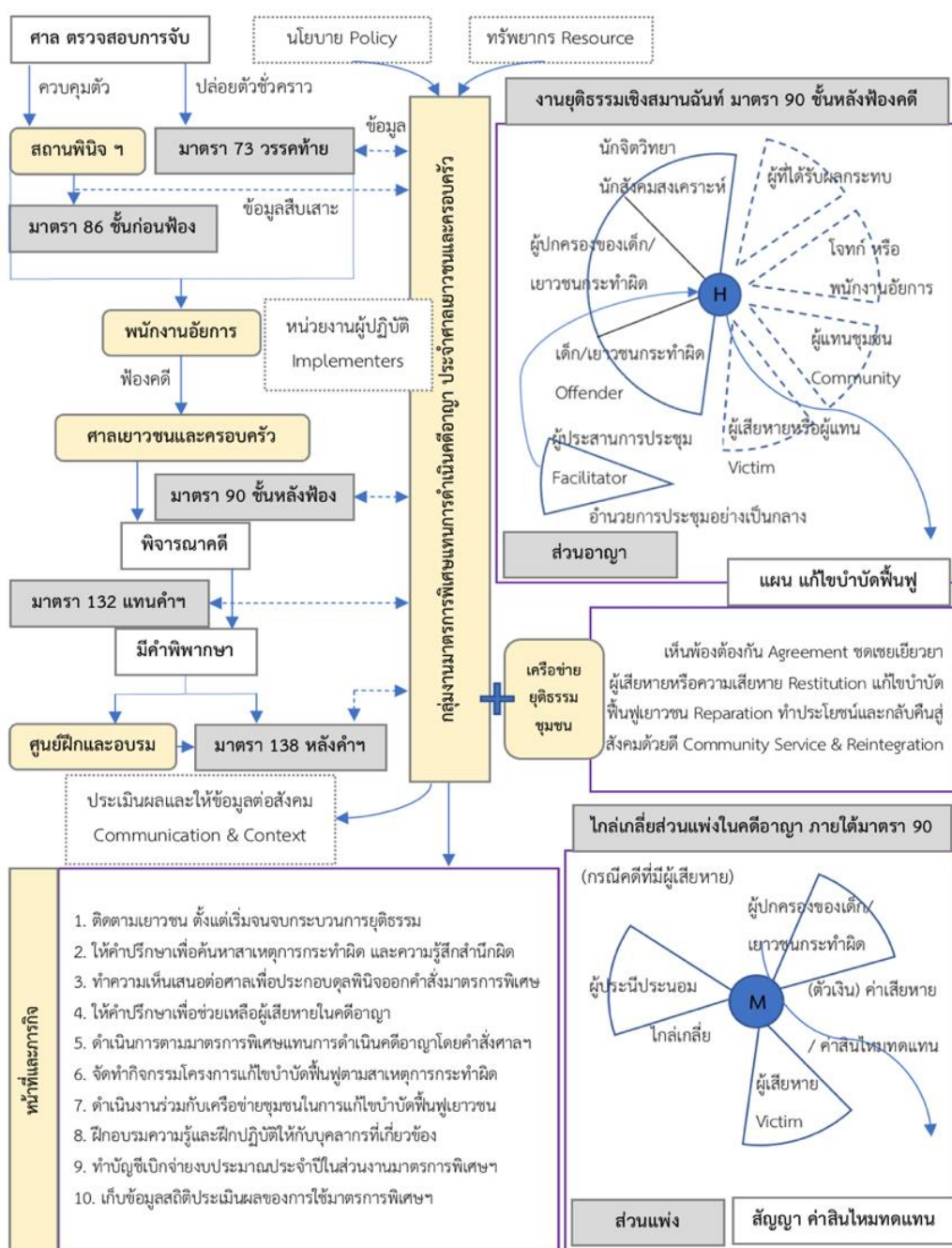
5. ข้อเสนอด้านสภาพแวดล้อมหรือบริบท (Context) เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับสภาพแวดล้อมหรือบริบทที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเยาวชน จึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

“การยอมรับจากคนในสังคม ต่องานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเยาวชนที่เน้นให้โอกาสมากกว่าการลงโทษ” **แก้ไขโดย** สร้างความเข้าใจเชิงรุกต่อผู้คนในสังคม ให้เห็นถึงผลประโยชน์จากการใช้งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของความสงบสุขในสังคมได้อย่างยั่งยืนกว่า รวมทั้งได้ใช้ความระมัดระวังในการสั่งมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตามข้อเสนอแนะในหลักเกณฑ์ใหม่เรื่อง พฤติการณ์ในการกระทำผิดร้ายแรงเป็นภัยต่อสังคม ประเภทคดีที่มีผลกระทบมากต่อสังคม และการกระทำความผิดซ้ำซากแม้เป็นคดีเล็กน้อย เป็นเกณฑ์ให้ผู้พิพากษาหรือองค์กรอิสระใช้ดุลพินิจพิจารณาแทน เพื่อให้เกิดความสมดุลเป็นธรรมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่เป็นเหตุให้สังคมวิจารณ์และตั้งคำถามได้

“สถานการณ์โรคระบาดเป็นอุปสรรคต่องานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ต้องมีการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผ่านการพูดคุยมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย รวมทั้งการจัดกิจกรรมโครงการเพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟู” **แก้ไขโดย** มีมาตรการคัดกรองและแนวปฏิบัติรองรับถ้าเกิดการแพร่เชื้อที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมโครงการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเยาวชนตามมาตรการพิเศษไม่ให้ถูกระงับและเลื่อนไป และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการสื่อสาร เพื่อสามารถจัดการประชุมจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแบบงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และลดความเสี่ยงในการแพร่ระบาดของโรคได้

บทสรุป (Conclusion)

จากการนำเสนอผลการศึกษานี้ เพื่อต้องการอธิบายทำความเข้าใจ ถึงที่มาของข้อเสนอแนะ แนวทางการพัฒนาการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดี ที่เกิดจากการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคผ่านปัจจัยทั้ง 5 ด้านของการนำนโยบายไปปฏิบัติ นำไปสู่การประยุกต์ใช้งานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเยาวชน ที่มีการเสนอให้ปรับเปลี่ยนทั้งทางด้านกฎหมายที่บัญญัติไว้ ด้านทรัพยากรในการจัดสรรงบประมาณและการเตรียมบุคลากรให้เหมาะสม ด้านโครงสร้างขององค์กรที่ต้องการกลุ่มงานมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาซึ่งมีหน้าที่และภารกิจทำงานคู่ขนานไปกับกระบวนการยุติธรรมปกติสำหรับเยาวชน โดยผู้เชี่ยวชาญร่วมกับเครือข่ายชุมชนเป็นกลไกในการติดตาม ควบคุม และดูแล เพื่อแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเยาวชนอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสังคม เป็นแนวทางการพัฒนาการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลังฟ้องคดี ตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการพัฒนาการดำเนินการตามมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา
ชั้นหลังฟ้องคดี

เอกสารอ้างอิง (References)

- จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย. (2548). **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ : การคืนอำนาจแก่เหยื่อ อาชญากรรมและชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอเชีย แปซิฟิก ออฟเซ็ท จำกัด.
- จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย. (2556). **ระบบยุติธรรมและยุติธรรมทางเลือก**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท วีพรีนท์ (1991) จำกัด.
- ปพนธีร์ ธีระพันธ์. (2561). **แนวคิดที่ปรากฏอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. (2531). **อาชญวิทยา สหวิทยาการว่าด้วยปัญหาอาชญากรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นที จิตสง่า. (2559). **การบริหารงานยุติธรรม : หน่วยที่ 11 ทฤษฎีและการจัดองค์กร (พิมพ์ครั้งที่ 9)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วรเดช จันทรศร. (2552). **ทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 4)**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- ศุภชัย ยาวะประภา. (2563). **นโยบายสาธารณะระดับท้องถิ่นไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรี้นติ้ง เฮาส์.
- ศุภชัย ยาวะประภา. (2557). **นโยบายสาธารณะ (พิมพ์ครั้งที่ 10)**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2562). **นโยบายสาธารณะ แนวความคิด การวิเคราะห์ และกระบวนการ (พิมพ์ครั้งที่ 30)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม.
- ส่วนระบบข้อมูลและสถิติ สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม. (2562). **รายงานสถิติคดีศาลยุติธรรมทั่วราชอาณาจักร ประจำปี พ.ศ. 2562**. กรุงเทพฯ : ออล พรี้นท์ เซ็นเตอร์.
- พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 127, ตอนที่ 72 ก 22 พฤศจิกายน 2553.
- ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหลังฟ้องคดี พ.ศ. 2556. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 130, ตอนที่ 67 ก 26 กรกฎาคม 2556.
- ข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการกำหนดมาตรการแทน

การพิพากษาคดี พ.ศ. 2556. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 130, ตอนที่ 78 ก 6 กันยายน 2556.

คำแนะนำของประธานศาลฎีกา เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ. 2563.

ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 137, ตอนที่ 92 ก 6 พฤศจิกายน 2563.

ประมวลกฎหมายอาญา แก้ไขเพิ่มเติมล่าสุด พ.ศ. 2559. **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 133, ตอนที่ 31 ก 7 เมษายน 2559.

Akers, Ronald L. (2017). **Criminological theories Introduction, Evaluation, & Application (Seventh edition)**. New York : Oxford University Press.

Bazemore, Gordon and Schiff, Mara. (2011). **Juvenile Justice Reform and Restorative Justice: Building theory and policy from practice**. New York : Routledge.

Reichel, Philip L. (2013). **Comparative Criminal Justice Systems : a Tropical Approach (Sixth edition)**. Boston: Pearson.

Siegel, L. (2012). **Juvenile Delinquency Theory, Practice, and Law (Eleventh edition)**. Wadsworth : Cengage learning.

Siegel, L. (2016). **Introduction to Criminal Justice (Fifteenth edition)**. Boston : Cengage learning.

United Nations. (2020). **Handbook on Restorative Justice Programmes Second Edition**. Vienna: United Nations Publication.

Doerner, William G. (2017). **Victimology (Eighth edition)**. New York : Routledge.